

Родовід Миколи Островського по материнській лінії

Мама Миколи Островського – Ольга Йосипівна з великої чеської родини Зайц (Заяц, Заїц), народилася в 1875 році в містечку Дубно Волинської губернії. Про це Ольга Йосипівна засвідчує в своїх спогадах, які датовані 5 січня 1939 року: «... мій батько був родом з Чехії. Звали його Зайц Йосип Йосипович. Приїхав він сюди, в Росію, в 1872 році. Селянин, що продав своє господарство за кордоном...». Далі Ольга Йосипівна пише, що батько хотів поселитися біля м. Дубно, але це йому не вдалося, бо він приїхав пізніше інших, не знав російської мови, а, головне, не розумів законів. Гроші, що були передбачені на купівлю господарства, він довірив одному чеху, який виявився недобропорядним. Користуючись некомпетентністю свого земляка, оформив на себе купчу на господарство, придбане для Зайца, пояснюючи це тим, що поки він не отримає громадянство та не прийме православ'я, то він не має права здійснити купівлю. Більше року Зайц оформляв свої документи та опановував мову, а коли став претендувати на свою частину, то не зміг навіть у суді довести, що він вклав свої гроші у це господарство. Отримавши від цього афериста корову, коня та воза, довелося шукати роботу та житло. Працював сторожем на Дубнівському переїзді, потім лісником поблизу Радзивілова, а пізніше лісником в маєтку Свешнікова в містечку Верба Дубнівського повіту.

Зі спогадів Рози Андріївни Хмельницької (двоюрідної сестри М. Островського), датованих 11 вересня 1970 року, стало відомо, що в родині її дідуся та бабусі, Йосипа та Катерини Зайц – було шестеро дітей: син Йосип та п'ять дочок – Марія, Ганна, Варвара, Ольга, Юзефа.

Мама Рози Андріївни, Коханська (Зайц) Ганна Йосипівна, розповідає доньці про те, що її батьки приїхали в Росію з Австрії (з 1867 р. по 1918 р. Чехія входила до австрійської частини Австро-Угорщини) приблизно в 20-30-х роках минулого століття в пошуках роботи. Роза Андріївна розповідає, що своїх дідуся та бабусю пам'ятає вже старенькими. В цей час вони жили у дочок: то в однієї два-три місяці, то в другій.

В метричній книзі, виданій Волинською духовною консисторією П'ятницькій церкві с. Вілія Острозького повіту для запису новонароджених, пошлюблених та померлих за 1905 рік у частині 3 (про померлих) є запис: – «8 березня. В с. Вілія чешка Катерина Якова уродженка, дружина чеха Йосипа Заяц, що перебуває в римо-католицькому віросповіданні, 67 років, вирішила сама прийняти православне віросповідання (хворобливий стан). Були при цьому присутні прикажчик казенної винної крамниці О. І. Островський та його дружина Ольга Йосипова».

В цій же книзі є записи :

« – ст. 162 (кількість померлих чоловіків – 14, місяць та число смерті – березень 13. – Проживаючий в с. Вілія Йосип Йосипа Заяц, років 73.

– ст. 163 (кількість померлих жінок – 8, місяць та число смерті – березень 22) – Проживаюча в с. Вілія чешка Катерина Якова Заяц, 67 років» (виписано з метричних книг, що зберігаються в архіві Острозького рай-ЗАГСу, 22-23 липня 1983 року).

Науковий працівник музею Скрипник В. Я. зустрічалася з Розою Андріївною Хмельницькою (звіт про відрядження в м. Пярну з 20 по 26 лютого 1971 року). З її слів записала відомості про родовід М. Островського: «Бабуся та дідусь М. Островського Катерина та Йосип Заяц по національності чехи, приїхали в Росію з Моравської Острави приблизно в 1870 році. У них було шестеро дітей: Марія, Ганна, Варвара, Йосип, Ольга, Юзефа. Коли приїхали в Росію, Ганні було 10-11 років. Різниця в віці між дітьми не більше двох років.

1) Старша донька Марія вийшла заміж за поляка Андрія Станіславовича Пулавського, в Кременці. Пулавський в цей час був капельмейстером полку. З 1906-1909 рр. жили в м. Старокостянтинові, де утримували свою ковбасню. Марія в дитинстві простудилася, захворіла запаленням легенів, від чого і померла (16.01.1913 р., у віці 57 років, – запис акту про смерть № 8 від 18.01.1913 р., Старокостянтинівська римо-католицька церква). Трохи раніше помер її чоловік. Поховані в Старокостянтинові. Їхні діти: Гнат, Болеслав, Леон, Віктор, Марія, Фердинант, Бертольд, Едвард, Мадест.

– Гнат помер молодим.

– Болеслав, знайомий з Миколою Островським, деякий час жив в їхньому домі. Під час Великої Вітчизняної війни був важко поранений. Думали, що він загинув, але в березні 1947 року Болеслав приїхав в Сочі. Довгий час працював в Сочі, потім переїхав у Черкаси.

– Леон і Марія виїхали до Польщі (їх подальша доля Розі Андріївні невідома).

– Віктор помер молодим.

– Фердинант був дуже здібним, навчався у вищій школі. Одружився на доньці свого професора. Через її досить вільний спосіб життя, покінчив життя самогубством (про Бертольда, Едварда та Мадеста Роза Андріївна не розповідає нічого).

2) Ганна вийшла заміж за Івана Верника, у якого від першого шлюбу (дружина померла дуже рано) залишилося двоє дітей – Антон та Альбіна. Через п'ять років після другого одруження Іван Верник помер. Дітей виховувала Ганна. Ганна часто їздила до старшої сестри в Кременець, а пізніше переїхала туди жити. В 1893 році Ганна виходить заміж за Андрія

Станіславовича Коханського. Народжує від нього двох доньок – Марцеліну та Розу. В 1897 році Андрій Коханський помер, похований в с. Ланівці. Після смерті чоловіка Ганна з дітьми живе в с. Борсуки, потім в с. Борщівка, неподалік від с. Куськівці, де проживала молодша сестра Юзефа, працює в чайній. В 1910 році переїздить до Новоросійська, де в цей час проживала з чоловіком старша донька Альбіна. В Новоросійську також працює в чайній. Померла в Новоросійську у 1917 році.

– Антон Іванович закінчив Московську консерваторію. Працював в Петербургському театрі, грав на кларнеті. Помер в 20-і роки (можливо, в громадянську війну) під час голоду.

– Альбіна Іванівна (Люба Мацюк) вийшла заміж за Порфирія Мацюка в 1903 році в с. Вілія (звідти він родом). Порфирія забрали на службу в армію. Служив він в Кутаїсі, де з ним була і Альбіна. По закінченню служби, вони переїзять до Новоросійська, де оселились надовго. До Миколи Островського Порфирій Мацюк був дуже неприязним. Помер Мацюк в Новоросійську в 30-і роки. Альбіна з сім'єю жила в Анапі. Померла в Москві в 1937 році.

Її діти: Олена – 1904р.н., Раїса – 1906 р.н., Володимир.

– Олена невдало була заможем за Анатолієм Гаввою. Померла в Москві у 1949 р.

– Раїса була заможем за Миколою Островським. Проживала в Москві. Вдруге вийшла заміж за Дмитра Островського, народила доньку Любу.

– Володимир останні роки свого життя проживав в Новоросійську.

Доньки Ганни Йосипівни від другого шлюбу:

– Марцеліна Андріївна Коханська загинула в 1943 році в Новоросійську під час бомбардування під руїнами будинку.

– Роза Андріївна вийшла заміж в Новоросійську в 1912 році за Хмельницького Автонома Петровича.

3) Варвара Йосипівна Козилівська. Про неї ніхто з родичів нічого не знає. Стосунків з нею не підтримували. Вважали, що жила вона добре і була найбагатшою, із всіх сестер. Жили Козилівські десь на Волині».

4) Ольга Йосипівна Островська в своїх спогадах пише, що її ще маленькою вивезли в ліс і, окрім лісу, вона нічого не бачила. Коли їй виповнилось 12 років, батько відвіз її в місто Кременець. Півтора року Ольга няньчила дітей фотографа, потім півроку була покоївкою у пані Русецької. В 15 років уже куховарила в управителя маєтком в містечку Верба Дубнівського повіту. Ця робота їй дуже подобалась, вона була щаслива. Але батько наполог на тому, щоб Ольга переїхала до старшої сестри, яка відкривала буфет в містечку Вишгородок. У сестри було п'ятеро дітей. Ользі доводилось прати, варити, готувати закуски в буфет з раннього ранку до

пізньої ночі, а платня була навіть нижчою, ніж коли куховарила в чужих людей. Вона старалась з усіх сил, але сестра була жорстокою, вимагала від неї все більше і більше роботи. А коли до Ольги стали свататись хлопці, сестра відмовляла їм, бо боялася втратити майже дармову прислугу. В 21 рік вона виходить заміж за вдівця, якому було вже 42 роки, Олексія Івановича Островського. Відразу ж після весілля вони переїхали в с. Вілія, де раніше жив Олексій з першою дружиною. За тринадцять років у неї народилось шестеро дітей: Надя, Катя, Дмитро, Неоніла, Микола, Ніна.

– Роза Андріївна розповідає, що пам'ятає як Ольга Йосипівна хорошила дідуся та бабусю, Йосипа та Катерину Заяць, в с. Вілія. На похорони приїжджали всі родичі, не було тільки Козилівської Варвари та Коханської Ганни. Роза Андріївна часто була в Ольги Йосипівни в с. Вілія, коли проживала неподалік в с. Борщівка. Неодноразово була в Островських в Сочі. Знає, що в О. Й. було четверо дітей: Надя, Катя, Дмитро та Коля. Про існування ще двох дівчаток ніколи не чула. Ольга Йосипівна померла в Сочі в 1947 році».

В метричній книзі с.Вілія за 1902 рік від 2 січня на ст. 157 є запис про смерть Неоніли, у віці 2,5 місяці, доньки прикажчика казенної винної крамниці Олексія Івановича Островського.

За 1910 рік від 31 травня на ст. 80 є запис про смерть Ніни, у віці 1 рік, доньки селянина с. Вілія Олексія Островського.

Також в метричній книзі с. Вілія за 1913 рік в частині 2 (про шлюб) є записи: – № 13 від 16 вересня на ст. 73 про шлюб вчительки церковно-парафіяльної школи Надії Олексіїни Островської з Ерастом Гансовичем Мяндром, службовцем Вілійського винокурного заводу.

– № 24 від 13 листопада на ст. 77 про шлюб колишньої вчительки, селянки с. Вілія, Катерини Олексіївни Островської з Іполитом Захаровичем Саковичем, псаломщиком с. Костьковець Кременецького повіту.

Далі Роза Андріївна розповідає, що Надя померла рано, невдовзі помер і її чоловік Мяндр, залишилось два хлопчики, яких виховувала їхня домогосподарка Марта.

У Катерини було четверо дітей: Василь, Галина, Катерина та Галина. Померла в Катерина в Сочі в 1963 році.

Дмитро помер в Москві 1965 року. Від першого шлюбу у нього діти – Зіна та Григорій. Зіна загинула в роки Великої Вітчизняної війни. Григорій жив в Краснодарі. Внучку Дмитра Островського – Зою – доньку Зіни, – виховували Ольга Йосипівна та Раїса Порфірівна. Потім Зоя проживала в Харкові.

5) Юзефа (Віра) – наймолодша із шести дітей – вийшла заміж за Дмитра Арабського, який в с. Куськівці мав свою хату та землю. Все життя

вони прожили та померли в с. Куськівці. Юзефа була дуже тиха, скромна, її всі любили. У неї було п'ятеро дітей.

6) Про Йосипа Йосиповича Роза Андріївна не знає нічого.

Ольга Йосипівна лише пише, що брат в 18 років одружився на селянці із с. Михайлівка.

Про родину Йосипа Йосиповича Заяц розповіли його внучки (двоюрідні племінниці М. Островського) Велемець Віра Кузьмівна, Форштейн Валентина Миколаївна, Лисак Євгенія Петрівна та П'ятниця Євгенія Євдокимівна (звіт про відрядження Скрипник В. А. в с. Михайлівка Червоноармійського р-ну Рівненської обл., від 12-13 червня 1990 року).

Йосип Йосипович Заяц та його дружина Савицька Параска Михайлівна (родом з с. Михайлівка) проживали в селищі Вишгородок Ланівецького р-ну. Народилось в них 16 дітей, та лише семеро залишились живими, решта ще маленькими повмирили від скарлатини. Йосип працював лісником. Коли наближався фронт Першої Світової війни, вони разом з біженцями покидають Вишгородок. Після довгих поневірянь стали повертатися додому. Йосип Йосипович помер десь в Єкатеринославській губернії. Параска Михайлівна з дітьми 7 днів добиралась додому: пішки, кіньми, потягом. В с. Липівці (або в с. Гайсин) на Вінниччині проживала Варвара Йосипівна Козилівська. В неї Параска Михайлівна залишила Віктора та Олександра, які працювали на тітчиному фільварку. Далі зупинились в Шепетівці у Островських. Ольги Йосипівни вдома не було, вона поїхала до доньки Катерини, яка саме народила першу дитину. Миколі тоді було 13 років, він йшов до школи, був привітним, пригощав цукром, просив, щоб залишились. Микола Островський заїжджав в с. Михайлівку в роки громадянської війни, як йшли на Львів, розмовляв з братом Параски Михайлівни.

В 30-і роки чехів переслідували, тому Островські, окрім Ольги Йосипівни, старались не підтримувати родинні стосунки з ними. Ольга Йосипівна листувалась з племінницею Ксенією, якій була хрещеною матір'ю. Писала їй листи із Сочі в с. Михайлівку. Параска Михайлівна померла у 80-літньому віці в с. Михайлівка в 1953 році.

Література

1. Спогади Островської О. Й. // Фонди Шепетівського музею Миколи Островського. — а-767.
2. Спогади Хмельницької Р. А. // Фонди Шепетівського музею Миколи Островського. — а-856.
3. Метричні книги, видані Волинською духовною консисторією П'ятницькій церкві с. Вілія Острозького повіту, що зберігаються в архіві Острозького райЗАГСу.